

Dnr
O 24-2020

Föranmald i Opcat-inspektion av Rättsmedicinalverket, rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg, den 10 juni 2020

Inspektionens genomförande

På uppdrag av chefsJO Elisabeth Rynning genomförde föredraganden Ellen Ringqvist den 10 juni 2020 en föranmald inspektion av Rättsmedicinalverket, rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg. Vid inspektionen deltog även biträdande enhetschefen Karl Lorentzon (protokollförare). I samband med inspektionen talade JO:s medarbetare med sju anställda vid undersökningsenheten. För att minska risken för spridning av covid-19 genomfördes samtliga samtal via telefon.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Den 12 maj 2020 beslutade chefsJO Elisabeth Rynning att i ett särskilt ärende utreda Rättsmedicinalverkets åtgärder inom myndighetens rättspsykiatriska verksamhet med anledning av spridningen av covid-19 och vilka konsekvenser de får för enskilda (dnr O 21-2020).

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention Against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Den rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg har inte tidigare inspekterats av JO.

Uppgifter som kom fram vid inspektionen

Vid samtalen med personalen tog JO:s medarbetare upp ett antal frågeställningar som har att göra med den pågående spridningen av covid-19, och vilken

påverkan den har på bl.a. situationen för de intagna på undersökningsenheten.
Frågorna behandlade:

1. Information angående spridningen av covid-19
2. Rättsmedicinalverkets åtgärder för att hindra smittspridning
3. De intagnas möjlighet till kontakt med omvärlden
4. De intagnas möjlighet till aktiviteter och sysselsättning
5. De intagnas tillgång till somatisk hälso- och sjukvård
6. Personalens arbetssituation

I samband med inspektionen granskade JO:s medarbetare även vissa handlingar.

En allmän beskrivning av den rättspsykiatriska undersökningsenheten

Den rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg har en s.k. vistelseavdelning med tolv platser. Förutom de intagnas bostadsrum består avdelningen av två dagrum, ett samtalsrum, ett rum för avskiljande och ett bältesrum. De intagna har handfat i sina bostadsrum, och de delar på en dusch och tre toaletter.

Undersökningsenheten har även en mindre avdelning som är inrymd i de lokaler som tidigare tillhörde Rättspsykiatri Rågårdens akutenhet. Avdelningen används bara i undantagsfall vid ett högt beläggningstryck eller för placering av intagna som behöver vara skilda från andra intagna. Det har förekommit att kvinnliga intagna eller intagna under 18 år placerats på avdelningen. Vid behov kan även intagna som stör övriga intagna placeras på den mindre avdelningen. Avdelningen består av tre bostadsrum, två små dagrum, ett rum för avskiljande, ett bältesrum samt en dusch och toalett. Där finns även en mindre samtalsavdelning.

De intagna på vistelsesavdelningarna är häktade och majoriteten av dem vårdas enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Tvångsåtgärder kan vidtas med stöd av häkteslagen (2010:611). Ett beslut om rättspsykiatrisk vård kan fattas med stöd av 5 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV, om förutsättningarna för sådan vård är uppfyllda enligt 4 § LRV. Tvångsåtgärder kan då vidtas med stöd av 8 § LRV (jämfört med lagen [1991:1128] om psykiatrisk tvångsvård, LPT).

I samband med inspektionen var det tolv intagna på den rättspsykiatriska undersökningsenheten. Av de intagna vårdades två med stöd av LRV. Dagen efter skulle enheten ta emot ytterligare tre intagna, vilket medförde att även den mindre avdelningen behövde tas i bruk. Enheten tar emot intagna i säkerhetsklass 2 och 3, samt har Blekinge, Hallands, Jönköpings, Kalmar, Kronobergs, Skåne och Västra Götalands län som upptagningsområde (Rättsmedicinalverkets föreskrifter [HSLF-FS 2020:24] om fördelning av rättspsykiatriska undersökningar och läkarintyg enligt 7 § lagen [1991:2041] om särskild personutredning i brottmål, m.m. på undersökningsenheter).

Information angående spridningen av covid-19

Personalen tillfrågades om vilken information som de och de intagna fått om spridningen av covid-19.

Rättsmedicinalverket har en särskild sida om covid-19 på intranätet som uppdateras kontinuerligt. Undersökningsenheten har även en egen sida där det läggs upp information om pandemin. Viss information skickas även ut till de anställda per mejl och det lämnas muntlig information vid arbetsplatsträffar. Den allmänna inställningen som personalen gav uttryck för i samtal med JO:s medarbetare är att de har fått tillgång till den information som de behöver. Enheten har ett antal timanställda som tjänstgör regelbundet. De får alltid en uppdatering om vad som hänt sedan de tjänstgjorde senast. Samtliga anställda uppgav att de fått utbildning i att använda skyddsutrustning och att de kände sig trygga med att använda den.

De intagna får viss muntlig information om covid-19 i samband med inskrivningen på enheten. Personalen informerar bl.a. om vikten av god handhygien, fysisk distans och att den intagne ska vara uppmärksam på symptom som kan tyda på smitta av covid-19. Efter ankomstsamtalet förs den intagne till vistelseavdelningen och efter att personalen har visat lokalerna sker ytterligare ett samtal.

De intagna informeras inte om vilka åtgärder som personalen kommer att vidta vid befarad eller bekräftad smitta. Skälet för det är att myndigheten inte vill belasta de intagna med information i onödan. Av samma skäl informeras inte de intagna om vad som händer om de skulle bli våldsamma eller hotfulla. På vistelseavdelningen finns Folkhälsomyndighetens informationsplanscher om hur man tvättar händerna.

Den personal som tillfrågades var samstämmiga i uppfattningen att de intagna är välinformerade om covid-19 redan innan de kommer till enheten. De intagna ställer som regel inte speciellt mycket frågor och covid-19 har inte orsakat någon oro bland de intagna. Eftersom de intagna har tillgång till tv har de goda möjligheter att hålla sig informerade på egen hand.

Rättsmedicinalverkets åtgärder för att hindra smittspridning

Personalen tillfrågades om bl.a. vilka åtgärder som Rättsmedicinalverket har vidtagit för att hindra smittspridning och om de känner till hur de ska agera vid befarad smitta på enheten.

Hittills är det inte någon intagen som varit befarat eller bekräftat smittad av covid-19. En timanställd har testat positivt för sjukdomen. Utifrån tjänstgörings-schemat har Rättsmedicinalverket gjort bedömningen att personen rimligtvis inte varit på enheten när personen var smittsam. Några anställda har testat negativt för smitta.

Den största utmaningen för undersökningsenheten har varit att få tag på skyddsutrustning. Frågan sköts centralt inom Rättsmedicinalverket, men undersökningsenheten har även försökt att ordna nödvändig utrustning lokalt. I dag har enheten ett ”hyfsat” lager, och vid en smitta av covid-19 skulle man klara sig i uppskattningsvis en vecka. Hittills har personalen inte behövt använda skyddsutrustningen.

Undersökningsenheten har tillgång till de intagnas hälso- och sjukvårdsdokumentation, och man har kunskap om de intagna har t.ex. diabetes och därmed befinner sig i en riskgrupp vid smitta av covid-19. Enheten har vanligtvis som mest tolv intagna och hittills har man inte upplevt att det finns ett behov av att göra en särskild sammanställning över vilka intagna som befinner sig i en riskgrupp. En anställd uppgav att de intagna som regel har levt ett utsatt liv och befinner sig därför i en riskgrupp vid smitta av covid-19.

JO:s medarbetare fick olika beskrivningar om hur de anställda ska agera om en intagen befaras vara eller bekräftats smittad av covid-19. En anställd uppgav att en intagen som uppvisar symptom kommer att bli ombedd att stanna i sitt bostadsrum. Intagna som omfattas av häkteslagen och som inte hörsammar en sådan rekommendation kommer att avskiljas med hänvisning till att det är nödvändigt för att upprätthålla säkerheten (2 kap. 5 § 2 häkteslagen). En annan anställd uppgav att intagna som uppvisar symptom kommer att avskiljas direkt med stöd av häkteslagen.

Vid inskrivningen mäter personalen de intagnas kroppstemperatur med en lasertermometer. En anställd uppgav att en intagen som har symptom som tyder på covid-19 inte kommer att tas emot på enheten. Den intagne kommer att skickas tillbaka till häktet. En annan anställd uppgav att intagna som uppvisar symptom ska föras från inskrivningen till enhetens rum för avskiljande. Den intagne får vara kvar där tills han eller hon har bedömts av smittskyddsläkare. Om läkaren inte gör bedömningen att den intagne ska föras till sjukhus, avskiljs den intagne i ett bostadsrum på vistelseavdelningen. Det är i första hand två bostadsrum som ska användas för placering av intagna med befarad eller bekräftad smitta. Rummen har dörrar med större tillsynsluckor och ligger nära det förråd där skyddsutrustningen förvaras och det utrymme där personalen ska ta på sig utrustningen.

Det har inte skett någon förändring av möbleringen på vistelseavdelningen för att underlätta för intagna och anställda att hålla fysisk distans. En anställd uppgav att lokalerna är utformade på sådant sätt att intagna även i gemensamhetsutrymmen kan dra sig undan och hålla fysisk distans. En annan anställd framhöll att det är svårt att hålla avstånd, och under dagtid kan det vistas mellan 20 och 25 personer på avdelningen. Den anställda ansåg att antalet intagna därför borde vara färre. Ytterligare en anställd uppgav att det finns arbetsmoment som innebär att det är svårt att hålla en acceptabel distans ur ett smitt-

skyddsperspektiv. Det kan t.ex. handla om situationer där anställda ska lugna ner en upprörd intagen. Det är inte ovanligt att personalen behöver ta tag i en intagen för att lugna ner honom eller henne.

För att öka möjligheterna att hålla fysisk distans har Rättsmedicinalverket beslutat att tillfälligt göra det möjligt för de intagna att använda tv-apparaterna i bostadsrummen även under dagtid. Av samma skäl uppmuntras de intagna att äta sina måltider i bostadsrummen.

Eftersom en del intagna äter i sina bostadsrum är det möjligt för övriga intagna att hålla fysisk distans vid måltiderna. Enligt en anställd skulle personalen inte tillåta att samtliga intagna äter samtidigt i de gemensamma utrymmena. På en direkt fråga uppgav ett antal anställda att det inte förts någon diskussion om att införa delade mattider och på så sätt underlätta för de intagna att hålla fysisk distans. En anställd uppgav att det är viktigt att de intagna behandlas på ett likvärdigt sätt och att det av den anledningen vore svårt att införa olika mattider.

På en direkt fråga uppgav flera av de anställda att de inte kände till att det skulle ha förts någon diskussion om att öppna upp den mindre avdelningen för att minska belägningsgraden på vistelseavdelningen.

I samband med att det infördes reserestriktioner i Sverige beslutade Rättsmedicinalverket att begära anstånd beträffande undersökningar av personer som inte är frihetsberövade. Efter det att regeringen beslutat att ta bort reserestriktionerna kommer Rättsmedicinalverket att återigen börja kalla till undersökningar. Den rättspsykiatriska undersökningsenheten kommer att börja ta emot icke frihetsberövade personer från och med vecka 25. Personer som befinner sig på fri fot kommer aldrig in på vistelseavdelningen.

De intagnas möjlighet till kontakt med omvärlden

Personalen tillfrågades om spridningen av covid-19 påverkat bl.a. de intagnas möjlighet att hålla kontakt med anhöriga.

De intagna har samma möjlighet som tidigare att hålla kontakt med bl.a. anhöriga per telefon. De kan även ansöka om besökstillstånd, men risken för smittspridning av covid-19 har medfört att Rättsmedicinalverket är mer restriktivt med att bevilja ansökningarna. Rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg har hittills bara fått in en ansökan om besökstillstånd efter det att de nya rutinerna infördes. Ansökan avslogs med hänvisning till risken för smittspridning. Samtliga anställda som tillfrågades av JO:s medarbetare var medvetna om att begränsningarna inte innebär ett stopp för de intagnas möjligheter att ansöka om besök. En anställd beskrev det som att de intagna kan ansöka om besök men att samtliga ansökningar avslås tillsvidare.

Flera av de anställda framhöll att det även under normala förhållanden är ganska ovanligt att intagna tar emot besök under sin vistelse på undersökningsenheten. De intagna kommer från hela södra Sverige och stannar som regel i tre veckor.

Rättsmedicinalverkets undersökningsenhet i Göteborg har den 18 mars 2020 beslutat att neka en intagen att få besök av sin mamma (Rättsmedicinalverkets dnr G 2020-T0034/T03). Av beslutet framgår: ”Med hänsyn till den mycket höga risken för spridning av covid-19 kan besök enligt 3 kap. 1 § häkteslagen för närvarande inte lämpligen ske vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter.”

De intagnas möjlighet till aktiviteter och sysselsättning

Personalen tillfrågades om spridningen av covid-19 påverkat bl.a. de intagnas möjlighet till dagliga aktiviteter.

Enligt den ordinarie natrutinen för undersökningsenheten i Göteborg ska en intagen ha möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet) mellan klockan 7.00 och 21.30. Den 16 april 2020 beslutade Rättsmedicinalverket om en tillfällig natrutin för undersökningsenheten i Göteborg som kan aktiveras av avdelningschefen vid en extrem händelse (serienr J20-90009). Som exempel anges att rutinen kan aktiveras vid en stor smitta i samhället, pandemi eller liknande. Om den tillfälliga natrutinen aktiveras så innebär det att intagna har rätt att visas i gemensamhet mellan klockan 8.00 och 16.30. Hittills har antalet sjukskrivna i personalgruppen varit lågt, och det har därmed inte funnits något behov av att aktivera rutinen. Enligt personalen måste förutom sjukskrivningstal även beläggningssituationen på enheten och de intagnas status vägas in i bedömningen av om rutinen ska aktiveras. Även vid relativt hög frånvaro i personalgruppen går det att driva en verksamhet enligt vanliga rutiner vid en lägre belägningsgrad och om de intagna är lugna.

Utbrottet av covid-19 har hittills inte medfört några inskränkningar i de intagnas möjligheter till aktiviteter och sysselsättning. Det innebär att de intagna har samma möjligheter som tidigare att vistas utomhus och träna.

För att undvika att de intagna isolerar sig i sina rum är tv-apparaterna under normala förhållanden avslagna under dagtid. Målsättningen är att de intagna ska befinna sig i de gemensamma utrymmena, och att personalen som en del i utredningen ska kunna göra observationer av deras sociala samspel. En anställd uppgav att det fanns en farhåga om att de nya rutinerna, som innebär att de intagna kan äta sina måltider och även titta på tv under dagtid i sina bostadsrum, skulle medföra att personalen ges sämre möjligheter att göra observationer av de intagna. Flera anställda uppgav dock att förändringen inte har medfört någon större skillnad i fråga om deras möjligheter att göra observationer. En anställd uppgav att det kanske kan finnas skäl att göra en utvärdering av om de tillfälliga

rutinerna har haft någon negativ inverkan på omvårdnadsanteckningarnas kvalitet.

De intagnas tillgång till somatisk hälso- och sjukvård

Personalen tillfrågades om spridningen av covid-19 påverkat de intagnas tillgång till somatisk hälso- och sjukvård.

Det kom inte fram några uppgifter om att spridningen av covid-19 haft en negativ påverkan på de intagnas tillgång till somatisk hälso- och sjukvård.

Personalens arbetssituation

Personalen tillfrågades om spridningen av covid-19 påverkat deras arbetssituation.

Samtliga anställda uppgav att förutom införandet av en del nya rutiner så har spridningen av covid-19 inte haft någon större inverkan på deras arbetssituation. De har fått ta över vissa arbetsmoment från lokalvårdarna för att de ska få mer tid åt att städa på vistelseavdelningen. Vidare har det införts rutiner enligt vilka vissa ytor som t.ex. dörrhandtag desinficeras regelbundet.

En anställd uppgav att det vore önskvärt med utökade möjligheter att testa personalen vid misstänkt smitta. Det är ganska få som tjänstgör under sommaren och då hade det underlättat om det var möjligt att genom ett test avgöra om symptomen är orsakade av covid-19 eller en "vanlig" förkylning.

Under den senare tiden har det varit ett högt tryck på undersökningsenheten, och i slutet av den vecka som inspektionen genomfördes räknade enheten med att ha som mest 15 intagna. Vidare fanns det en farhåga bland personalen att det tillfälliga stoppet av undersökningar av icke frihetsberövade personer lett till att det byggts upp en "utredningsskuld".

Inspektionen avslutades.

Vid protokollet

Karl Lorentzon

Justeras 2020-06-24

Ellen Ringqvist

Jag har tagit del av protokollet. De uppgifter som redovisas i protokollet kommer att läggas till grund för de frågeställningar jag har för avsikt att ta upp med ledningen för Rättsmedicinalverket vid ett avslutande dialogmöte.

2020-06-24

Elisabeth Rynning